

ἀριθμὸν αὐτῶν. Καὶ τοῦτο γίνεται, ἂν ἀπαρχῆς φροντίσωμεν νὰ κτίσωμεν τὴν πολιτείαν δικαίως· ἂν ἀπαρχῆς προνοήσωσεν νὰ μὴν ἐμβῆ εἰς οἰκοδομὴν κατοικίας ἰσογόνων ἀδελφῶν κλμια σαθρὰ ὕλη ἀνισότητος¹. Καὶ διὰ νὰ φέρω πάλιν τῆς πυρκαϊᾶς τὸ παράδειγμα, καθὼς αἱ πετρόκτιστοι οἰκοδομαὶ τρέχουν ὀλιγώτερον κίνδυνον νὰ καυθῶσι παρά τὰς ξυλίνας, παρόμοια καὶ αἱ κτιζόμεναι εἰς αὐτὴν τὴν δικαιοσύνην πολιτεῖαι κινδυνεύουν ἀσυγκρίτως ὀλιγώτερον νὰ διαλυθῶσιν ἀπὸ τῶν πολιτῶν τὰς διχονοίας, παρά τὰς ἀπαρχῆς ἀδίκως κτισμένας εἰς τὴν ἀνισότητα πολιτείας.

Πρὶν δώσω τέλος εἰς τὰ Προλεγόμενά μου ταῦτα, ἀναγκάζομαι νὰ ἐξηγήσω σαφέστερα, ὅ, τι καὶ ἄλλοτε πολλάκις εἶπα περὶ ἰσότητος, διὰ νὰ μὴν ἀφήσω μηδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς συκοφάντας μηδεμίαν ἀφορμὴν νὰ παρεξηγήσωσι τοὺς λόγους μου.

Εἰς τῶν παροιμιῶν τὸν κατάλογον ἔθεσαν οἱ πρόγονοί μας τὸ ἸΣΟΤΗΣ ΦΙΛΟΤΗΣ², ἤγουν τὸ ἔκριναν μίαν ἀπ' ἐκείνας τὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας ἔκαμεν ἀναντιρρήτους αὐτὴ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἡ ἔρευνα, καὶ ἡ μετὴν ἔρευναν σύμφωνος καθημερινὴ πείρα. Ἀλλ' εἴαν ἡ ἰσότης γεννᾷ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τὴν φιλίαν, ἐξανάγκης

1. « Μιᾶς μητρὸς πάντες ἀδελφοὶ φύντες οὐκ ἀξιοῦμεν δοῦλοι, οὐδὲ « δεσπύται ἀλλήλων εἶναι· ἀλλ' ἡ ἰσογονία ἡμᾶς ἡ κατὰ φύσιν ἰσότης « μίαν ἀναγκάζει ζητεῖν κατὰ νόμον, καὶ μηδενὶ ἄλλῳ ὑπαίκειν ἀλλή- « λοις, ἢ ἀρετῆς δόξης καὶ φρονήσεως. » Πλάτων, Μενέξενος, 239.

2. Ἀριστοτέλ. Ἠθικ. Νικομαχ. Θ, ἡ, σελ. 175.

ἡ ἀνισότης ἔχει θυγατέρα τὴν ἔχθραν. Κάνεις ὅμως δὲν εὐχαριστεῖται νὰ μισῆται ἀπὸ τοὺς ἄλλους, διότι εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ εὐδαιμονήτῃ ὅστις δὲν ἀγαπᾶται ἀπὸ τοὺς ὁμοίους του· Ἰδιὰ τὴν λοιπὸν οἱ μὲν ὀλιγαρχικοὶ ἀποστρέφονται τὴν ἰσότητα, οἱ δὲ δημοτικοὶ δὲν ἀρκοῦνται πολλάκις οὐδ' εἰς τὴν ἀπόκτησιν αὐτῆς; Διότι, ὡς φαίνεται, δὲν ἐξέτασαν ἀκριβῶς, οὐτ' εἰς τί στέκει ἡ ἰσότης, οὔτε πόθεν γεννᾶται ἡ ἀνισότης¹.

Ἢ φύσις μᾶς ἐγέννησε τὴν ἀρχὴν ὅλους ἴσους, ἐπειδὴ εἰς ὅλους ἔδωκε τὰς αὐτὰς αἰσθήσεις, τὰ αὐτὰ πάθη, καὶ τὰς αὐτὰς χρείας. Ἀλλ' ἡ τριαύτη ἰσότης δὲν μένει πλὴν ἐνόσῳ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα εὐρίσκεται εἰς τὴν νηπιότητά του· εὐθὺς ἀποῦ ἀνδρωθῆ, ἀναφαίνεται ἓνας τοῦ ἄλλου νοημονέστερος, ἓνας τοῦ ἄλλου ἀνδρειότερος, ἓνας τοῦ ἄλλου πλέον προικισμένος μὲ φυσικὰ προτερήματα· ὅθεν ἐξανάγκης ἐγεννήθη ἡ ἀνισότης, ἥτις ἔδωκε ἀφορμὴν εἰς τὴν διχόνοιαν. Τριαύτη εἶναι ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἡ πρώτη κατάστασις. Εἶναι λοιπὸν ἡ ἀνισότης αὐτῆς τῆς φύσεως ἔργον, καὶ ἡ θεραπεία τῆς ἐπρασμένετο ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἔνωσιν.

Ἢ πολιτικὴ ἔνωσις ἄλλο μέσον προχειρότερον νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἀνισότητα, καὶ νὰ παύσῃ τὴν διχόνοιαν, δὲν εἶχε καταρχὰς παρὰ τὴν ἰδιοκτησίαν, ἥτις ὅμως μὲ τὸν καιρὸν ἔμελλ' ἀπαραιτήτως καὶ αὐτὴ νὰ γεννήσῃ

1. « Οἱ μὲν, ὅτι, εἰάν κατά τι ἴσοι ὦσιν, ὅλως ἴσοι νομίζουσιν εἶναι, αἱ δὲ, ὅτι, εἰάν κατά τι ἀνισοί, πάντων ἀνίσων ἀξιοῦσιν ἑαυτούς. » Ἀριστοτέλ. Πολιτικ. Β, α', Σελ. 7, 144.

μεγκλήτερας τῶν προτέρων ἄλλας ἀνισότητας, ἐπειδὴ εἰς τοῦ πλέον παρὰ τοὺς ἄλλους προικισμένου μὲ φυσικὰ προτερήματα τὰς χεῖρας ἔδιδ' ὄργανα ν' αὐξήσῃ καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰ προτερήματά του. Τοιαύτη ἀνισότης ἦτον ἀναγκαία εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, διότι χωρὶς αὐτὴν δὲν ἤθελε ποτὲ τελειοποιηθῆν ἡ κοινωνία, καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἤθελε περιορισθῆν εἰς μόνον τὴν περὶ τῶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαίων κτηνώδη μέριμναν. Πᾶσα καλῶς ὀργανισμένη πολιτεία πρέπει ἐξανάγκης νὰ ἔχῃ ἀνισότητας. Ὁ υἱὸς δὲν εἶναι ἴσος μὲ τὸν πατέρα, ὁ μαθητὴς μὲ τὸν διδάσκαλον, ὁ κρινόμενος μὲ τὸν δικαστὴν, ὁ ἀρχόμενος μὲ τὸν ἄρχοντα, ὁ ὑπηρέτης μὲ τὴν οἰκοδεσπότην, ὁ μισθωτὸς ἐργάτης μὲ τὸν μισθοδότην, ὁ πλούσιος μὲ τὸν πένητα. Ὅστις ζητεῖ νὰ ἐξισώσῃ κατὰ πάντα τοὺς ὑπερέχοντας μὲ τοὺς ὑπερεχομένους τούτους, ζητεῖ νὰ φέρῃ τὴν ἀναρχίαν εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, ζητεῖ νὰ ἐπιστρέψῃ τὸν πολιτισμένον ἄνθρωπον εἰς τὴν προτέραν του ἀγρίαν κατάστασιν.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος πάλιν, ἡ ἐμφυτος εἰς ὅλους φιλαρχία, πειράζει καὶ τοὺς ὑπερέχοντας νὰ μεταβάλῃ τὴν ὑπεροχὴν εἰς δεσποτίαν, ὡς καὶ τοὺς ὑπερεχομένους ν' ἀρπάξωσιν ἀδίκως τὴν ἐξουσίαν ἐκείνων, ὥστε διχονοοῦντες νὰ διαλύσωσι τελευταῖον τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. Κ' ἐδῶ ἐφάνη ἡ ἀπαραίτητος χρῆσις τῶν νόμων, ὡς δεσμῶν ἀναγκαίων νὰ ἐμποδίσωσι τὴν διάλυσιν.

Ἐλλὰ τίς ἔπρεπε νὰ δώσῃ τοὺς νόμους τούτους; Ὁχι βέβαια οἱ ὑπερέχοντες· αὐτῶν οἱ νόμοι ἤθελαν σκοπεύειν τὴν φυλακὴν καὶ αὐξήσιν τῆς ὑπεροχῆς των. Ὁχι πάλιν

οἱ ὑπερεχόμενοι· διότι καὶ τούτων οἱ νόμοι ἐκινδύνευαν νὰ ἐξαλείψωσιν ἀπὸ τὴν πολιτείαν πᾶσαν ἀναγκαίαν ἀνισότητα. Οἱ ὑπερέχοντες ἦτον ἀδύνατον νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τοὺς νόμους τῶν ὑπερεχομένων, καθὼς πάλιν οὔτοι δὲν ἤθελαν ποτὲ δεχθῆν ἐκουσίως τοὺς νόμους τῶν ὑπερέχόντων.

Διὰ νὰ δεθῶσι λοιπὸν ὅλοι εἰς τὸν ζυγὸν τῶν νόμων, ἀνάγκη ἦτο νὰ τεθῶσιν ἀπ' ὅλους κοινῶς καὶ συμφώνως οἱ νόμοι· καὶ ἡ κοινὴ αὕτη συνθήκη ἐγέννησε τὴν ἀληθινὴν πολιτικὴν ἰσότητα, ἣτις εἶναι ἡ κατ' ἀξίαν ἰσότης, μόνη ἱκανὴ νὰ κάμῃ μόνιμον τὴν πολιτείαν¹. Αὕτῃ δὲν ἀναιρεῖ, οὐδὲ ν' ἀναιρέσῃ δύναται, κάμμίαν ἀπὸ τὰς ἀναγκαίας εἰς τὴν πολιτείαν ἀνισότητας· τὰς περιορίζει μόνον καὶ τὰς κανονίζει ὅλας, μοιράζουσα ἐπίσης εἰς ὅλους τοὺς πολίτας καὶ τὰ βάρη καὶ τὰ κέρδη τῆς πολιτείας. Τοῦ βάρους τόσον μόνον μέρος ἐπιβάλλει εἰς καθένα, ὅσον δύναται νὰ βαστάσῃ. Τοῦ κέρδους τόσον μόνον μέρος χαρίζει εἰς αὐτὸν, ὅσον ἐμπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ εἰς κοινὴν ὅλων τῶν πολιτῶν ὠφέλειαν.

Ἐὰν τὸ σύνταγμα τῆς πολιτείας ἦναι ἀβασίλευτον, δίδει εἰς καθένα πολίτην τὸ δίκαιον νὰ ἐκλέγεται εἰς ὅλα χωρὶς ἐξαιρέσιν τὰ πολιτικὰ ἀξιώματα, ἀπὸ τοῦ πρώτου εἰς τὸ ἔσχατον, ἂν ἔχῃ μόνον τὴν χρειζομένην ἱκανότητα εἰς τὸ ἀξιῶμα. Ἐὰν βρασιλεύεται, πλὴν μόνως τῆς βασιλείας, εἰς ὅλα πάλιν τὰ λοιπὰ ἀξιώματα ἀφίνει ἀνοικτὴν

1. « Μόνον γὰρ μόνιμον τὸ κατ' ἀξίαν ἴσον, καὶ τὸ ἔχειν τὰ ἀξιῶμα » Ἀριστοτέλ. Πολιτικ. Β, 5', 5, σελ. 158.

εἰς ὅλους τοὺς πολίτας τὴν εἰσοδον. Ὅταν οἱ νόμοι δὲν συγχωρῶσιν εἰς τοὺς ὑπερέχοντας τὴν κατάχρησιν τῆς ὑπεροχῆς, εἰς δὲ τοὺς ὑπερεχομένους δίδωσιν ἄδειαν, εἰς τὸν ὑπηρέτην, νὰ γενῆ οἰκοδεσπότης, εἰς τὸν μισθωτὸν, μισθοδότης, εἰς τὸν σήμερον ἀρχόμενον, ἢ δικαζόμενον, νὰ ἐκλεχθῆ αὐριον ἀρχων ἢ δικαστῆς, καὶ ἀπλῶς εἰς κωθέν, νὰ μεταβάλλῃ εἰς τὸ κάλλιον διὰ τῆς ἐργατικῆς καὶ σώφρονος διαγωγῆς τὴν παροῦσάν του κατάστασιν, ἵ τις ἔχει δίκαιον νὰ μεμφθῆ τοὺς νόμους διὰ τοιαύτην ἀεικίνητον καὶ κοινὴν ἀνισότητά; αὕτη ἡ κοινότης τὸν καταστένει μὲ ὅλους ἴσον, καὶ τὸν κάμνει ἀληθῶς πολίτην¹. Τοιαύτην ἰσότητά, ὅστις δὲν ἐπιθυμεῖ, εἶναι ἀνδράπαδον· ὅστις πλειότεραν αὐτῆς ἐπιθυμεῖ, ἔξω τῆς ἀνοήτου ἐπιθυμίας τῶν ἀδυνάτων, ζητεῖ νὰ φέρῃ τὴν ἀναρχίαν καὶ τῆς ἀναρχίας τὴν ἀκόλουθον τυραννίαν εἰς τὴν πατρίδα του.

Τὴν ἐξήγησιν τῆς πολιτικῆς καὶ νομίμου ταύτης ἰσότητος ἔκριν' ἀναγκαίαν διὰ τὰς συκοφαντίας τῶν ὀλιγαρχικῶν. Καὶ σήμερον, καθὼς καὶ πάλαι, ὅτινα γνωρίσωσι διδύσκαλον ἰσωνομίαν, τὸν συγκαταριθμοῦν μὲ τοὺς ἀποστόλους τῆς ἀναρχίας. Οἱ παλαιὸι ὀλιγάρχοι ἐσύγγεον τοὺς φιλοπάτριδας δημαγωγοὺς μὲ τοὺς ὀχλαγωγούς· καὶ δημοκράτους· εἰς τοὺς σημερινούς ὀλιγαρχικούς τῆς φωτι-

1. « Πολίτης δὲ ἀπλῶς εὐδενὶ τῶν ἄλλων ἐρίζεται μᾶλλον ἢ τοῦ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς. — Πολίτης δὲ καὶνῆ μὲν ὁ μετέχων τοῦ ἀρχεῖν καὶ ἀρχεσθαι . . . κατὰ δὲ τὴν ἀρίστην [πολιτείαν] ὁ δυνάμενος ἔχει καὶ προαιρούμενος ἀρχεσθαι καὶ ἀρχεῖν πρὸς τὸν βίον τὸν κατ' ἀρετήν. » Ἀριστοτέλ. Πολιτικ. Γ', α', 4 καὶ ζ', 13.

ομένης Εὐρώπης συρμός (mode) ἔγινε νὰ τοὺς ὀνομάζωσιν Ἰακωβίνους¹. Ἔτινα σκοπὸν ἔχουν οἱ ἀναίσχυντοι οὗτοι συκοφάνται; Νὰ κατασιγάσωσι καὶ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ὀρησκείας τὰς φωνάς, καὶ νὰ περιορίσωσι τὴν ἀνεσίαν καὶ ἀπόλαυσιν ὄλων τῶν ἀγαθῶν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας εἰς ὀλίγους τινάς, ἀφίνοντες εἰς τοὺς ἐπιλοίπους τὴν καθημερινὴν τῶν εἰλιώτων θλίψιν καὶ κακουχίαν².

Ἄν τοὺς πιστεύσῃς ὁμῶς, σκοπὸν ἔχουν νὰ φυλάξωσι τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας τὴν διδασκαλίαν, ἡ ὅποια, κατ' αὐτοὺς, εἶναι φθορὰ καὶ διαστρυφὴ τῶν χρηστῶν ἠθῶν, εἶναι ἐπανάστασις κατὰ τῶν νομίμων ἡγεμόνων, κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Οἱ συκοφάνται τοῦ Σωκράτους ἐφώνηζαν, ὅτι ὁ Σωκράτης φθείρει τοὺς νέους, πολεμεῖ τὴν ὀρησκείαν³. Δὲ κραυγαὶ τῶν συκοφαντῶν τοῦ Χριστοῦ ἦσαν, ὅτι διαστρέφει τὸ ἔθνος μὲ τὰς διδασκαλίας του, ἀνασεῖει τὸν λαόν, καὶ τὸν ἐμποδίζει νὰ δίδῃ φόρους εἰς τὸν Καίσαρα⁴. Τοιαῦτα ἐφώνηζαν οἱ παλαιοὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Παλαιστίνης συκοφάνται.

1. Ιακωβίται, ἀπὸ τὴν περιβόητον ἀγγλογαλλικὴν ἐταιρίαν τῶν ἐπωνομασθέντων Ἰακωβίνων.

2. «Ὁ γὰρ ἵνα ἄλλοις ἀγαθὰ ἔσται, ἑαυτὸν δὲ θλίψις· ἀλλ' ἐξ ἰσότητος, ἐν τῇ νῦν καιρῷ τὸ ἄγαθόν περισσεύμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων περισσεύμα γένηται εἰς τὸ ἄγαθόν ὑστέρημα, ἕπως γένηται ἰσότης.» Πρὸς Κορινθ. Β, γ', 13-14.

3. Ξινοφ. Ἀπολογ. Σωκράτ. § 10. Πλάτων. Ἀπολογ. Σωκράτ. σελ. 24.

4. «Τοῦτον εὔρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος, καὶ κωλύοντα Καίσαρι φόρους δίδουσι . . . ὅτι ἀνασεῖει τὸν λαόν διδάσκων κατ' ἄλλης τῆς Ἰουδαίας.» Λουκ. κγ', 2-5.

Εἶναι σημειώσεως ἄξιον ὅτι δὲν διαφέρουν ἀπ' ἐκείνους οὐδὲ τῶν σημερινῶν συκοφαντῶν αἱ φωναί. Κατ' αὐτοὺς, ἡ φιλοσοφία ὄχι μόνον ἐσάλειψε τὴν θρησκείαν καὶ τὴν εἰς τοὺς ἡγεμόνας χρεωστούμενην ὑποταγὴν, ἀλλ' ἔφθειρε καὶ τὴν σημερινὴν ὅλην νεότητα· ὅλη ἔχει χρεὶαν νέας ἀγωγῆς καὶ ἀναμορφώσεως, τὴν ὅποیان διδάσκουν ἀναβλαστήσαντες ἀπὸ καταργηθέντα μοναστήρια νέοι ἀπόστολοι. Τὰ παλαιὰ χρηστὰ ἤθη, ἡ προγονικὴ θρησκεία, δὲν σώζονται πλέον παρὰ εἰς ὀλίγους τινὰς γέροντας, φυγάδας πρῶτον τῆς πατρίδος, καὶ σήμερον ἐπιστρέφοντας εἰς τὴν πατρίδα, γὰρ ἐγκεντρίσωσι τὰ χρηστὰ των ἤθη εἰς τὴν ἀγριέλαιον νεότητα¹.

! Τί ἐλπίζουν; τί προσμένουν ἀπὸ τὰ ταραχῶδη κινήματα καὶ τὰς θορυβώδεις των ταύτας κραυγὰς; ! νὰ καθορθώσωσιν, ὅ,τι δὲν ἐδυνήθησαν οἱ Ἄνυτοι καὶ οἱ Μέλιτοι τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Γραμματεῖς τῆς Ἰουδαίας; Ἡ φιλοσοφία μετὰ πολλοὺς διωγμοὺς, ἀνέλαμψε πολὺ δυνατωτέρα τῆς προτέρας. Οἱ Φαρισαῖοι ἐκίνησαν πάντα

1. Τεσσαράκοντα σχεδὸν ἔτη ἐπέρχον ἀποῦ κατοικῶ τὴν Γαλλίαν. Διαρτύρομαι τὴν ἱερὰν ἀλήθειαν! ἔταν παρὰ ὅλλω τοὺς σημερινούς νέους μὲ τοὺς ὁπίους ἐγνώρισα καταρχάς, πληροφροῦμαι ἐπιπλέον πόσον ἐπιβροχὴν ἔχει εἰς τὰ ἤθη τὸ εἶδος τῆς πολιτείας. Ἐκείνων ὁ χαρακτήρ ἦτον ὡσεπιτοπολύ ἡ ματζαισκουδία (Γρίβολιτέ)· δέτε ἐκυβερνῶντο ἀπὸ ἀπόλυτον ἐξουσίαν. Μὴν ὄντες πολῖται, ἀκαλόθως οὐδ' εἰς ἔργα πολιτεοῦ εἶχαν νὰ ἀσχολῶνται· εἶον, διὰ νὰ θεραπεύσωσι τὴν ἀργίαν των, ἐγκαταγίνοντο εἰς τὰ μάτια. Ἐξεναντίας, οἱ σημερινοὶ νέοι, βλέποντες ἔμπροσθέν των ἀνοικτὴν εἰς ἔλους ὅλων τῶν πολιτικῶν ὑπουργημάτων τὴν εἴσοδον, ἐξανάγκης ἀσχολοῦνται εἰς τὰ δυνάμενα γὰρ τοὺς καταστάσεις ἀξίους αὐτῶν.

λίθον νὰ ἐμποδίσωσι τὴν νέαν θρησκείαν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἡ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ ἐκηρύχθη εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Οἱ νέοι Φαρισαῖοι πολεμοῦντες τὴν ὁποίαν, μὲ θέλῃσιν καὶ προστασίαν τῶν ἡγεμόνων, πολλὰ ἔθνη ἐπιθυμοῦν νὰ εἰσάξωσιν εἰς τὰς πολιτείας των εὐνομίαν, πολεμοῦν ἐντὰρμα καὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν θρησκείαν· ἐπειδὴ καὶ τῶν δύο τὸ σωτηριωδέστατον παράγγελμα εἶναι ἡ ἰσονομία.

Μὲ τιαύτας μωρὰς ἐλπίδας δὲν ἦτον ὀλότελα μωρὸν νὰ βόσκωνται οἱ παλαιοὶ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς θρησκείας ἐχθροί. Πολεμοῦντες δύο νεογέννητα καλὰ, ἤλπιζαν νὰ τὰ βρεφοκτονήσωσιν εὐκόλως. Ἀλλὰ σήμερον ὑπερβαίνει καὶ αὐτὴν τὴν μωρίαν ὁ τιοῦτος πόλεμος, ἀφοῦ καὶ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς θρησκείας αἱ διδασκαλαὶ κηρύσσονται εἰς σχεδὸν ὅλον τὸν κόσμον μὲ τὴν μεγαλόφωνον σάλπιγγα τῆς τυπογραφίας. Τὰ φιλοσοφικὰ συγγράμματα διασπείρονται καθημέραν διὰ τῶν ἀλληπαλλήλων ἐκδόσεων· τὸ Εὐαγγέλιον, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνάγνωσιν δὲν ἐσυγχώρει εἰς τὸν λαὸν ἡ δυτικὴ ἐκκλησία, σήμερον μεταφρασμένον εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, διαμοιράζεται δωρεὰν εἰς τοὺς λαοὺς ἀπ' αὐτοὺς τῶν λαῶν τοὺς ἡγεμόνας. Ἡ κοινωνία ὅλων τῶν φιλοσόφων δι' ὅλης τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς (πρᾶγμα εἰς τοὺς παλαιούς ἀδύνατον) εὐκολύνθη τύσον, ὥστε συλλογίζονται, γράφουν, ἐκδίδουν τὰ αὐτὰ, χωρὶς νὰ λαλῶσι τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, χωρὶς νὰ συγκατοικῶσι τὸν αὐτὸν τόπον. Δικαιοσύνην, εὐνομίαν, εἰρήνην παραγγέλλουν ὅλοι συμφώνως· καὶ λαοὶ καὶ βασιλεῖς ἐκατάλαβαν, ὅτι χωρὶς αὐτὰς δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ εὐδαιμονήσωσι.

Ὡ πόση καταισχύνη, φίλοι ὁμογενεῖς, μέλλει νὰ κα-

λύψη τὰ πρόσωπά μας, ἂν ἡμεῖς μόνοι οἱ ἀπόγονοι τῶν πρώτων διδασκάλων τῆς ἰσονομίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, κατὰ τὴν δεκάτην ἐνάτην ἑκατονταετηρίδα, καὶ μετὰ τόσους θριάμβους κατὰ τοῦ τυράννου τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἰσχύσωμεν νὰ συγκροτήσωμεν πολιτείαν ἰσόνομον! Τοιαύτης πολιτείας παράδειγμα, ἔχομεν τοὺς Ἀγγλαμερικανούς, καὶ τοιαύτην πολιτείαν ἐδείξετε ὅτι ἐπιθυμεῖτε ἔλοι διὰ τοῦ ἐκδοθέντος Προσωρινοῦ πολιτεύματος. Πείνετε λοιπὸν ἀμετακίνητοι εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ πληρώσετε τὴν δικαίαν σας ἐπιθυμίαν. Μόνη ἡ πλήρωσις αὐτῆς ἔχει νὰ φέρῃ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν εὐδαιμονίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὅστις ζητήσῃ νὰ σᾶς μετατρέψῃ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην, ἂν ᾖ ἐκ τῶν ὁμογενῶν, κολάσετέ τον κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν πέμpton καὶ τὸ ὀγδοηκοστὸν ἄρθρον τοῦ Προσωρινοῦ πολιτεύματος, τὰ ὅποια ἐπιβάλλουν ποινὴν δικαίαν εἰς τὸν, ὅστις τολμήσῃ νὰ καταργήσῃ τὴν πολιτικὴν ὑπαρξιν τοῦ ἔθνους. Εἶναι καθαρὰ ἀλαζονεία ἢ καύχησις, ὅτι ἔχετε πολιτικὴν ὑπαρξιν, ἂν δὲν ἔχετε τὴν ἐξουσίαν νὰ συντάξετε ὅπως θέλετε τὴν πολιτείαν σας. Ἄν ᾖ ἄλλογενῆς, αὐτὰ πάλιν δείξεται εἰς αὐτὸν τὰ δύο ἄρθρα, προσεπιλέγοντες, ὅτι μόνοι σεῖς, ἀποκτήσαντες μὲ τὸ αἷμά σας πολιτείαν αὐτόνομον, μήνοι καὶ ἔχετε τὸ ἀναπαλλοτρίωτον δίκαιον νὰ τὴν ὀργανίσετε ὡς σας συμφέρει.

Δὲν λέγω, ὅτι πρέπει νὰ ἀποβάλλετε πᾶσαν συμβουλήν ἄλλογενῶν, καὶ μάλιστα ὅσων ἕως τώρα ἀπελαύσατε τὴν φιλόφρονον βοήθειαν, καὶ τῶν ὅσοι μελετοῦν νὰ σᾶς

βοηθήσωσιν' ἐξεναντίας ἔλεγα, καὶ πάλιν λέγω, ὅτι ἡ συμβουλή εἶναι ἀναγκαία. Ἀλλὰ πρέπει πρῶτον νὰ ζητηθῇ ἀπὸ σαῶς· ἔπειτα νὰ ᾖναι ἀληθῶς συμβουλή, καὶ ὄχι προσταγή, οὐδὲ συνθήκη διὰ μέλλουσαν βοήθειαν τοιαύτη, ὅποια νὰ μεταμορφώσῃ τοὺς νόμους μας, ἢ νὰ βλάβῃ τὴν πολιτικὴν ὑπαρξίν τῆς Ἑλλάδος, ἢ καὶ νὰ κολοβώσῃ τὴν φυσικὴν αὐτῆς ὀλοκληρίαν.

Ἀσυγχώρητος ἀχριστία βέβαια θέλ' εἶσθαι, ἀν δὲν φανῶμεν εὐγνώμονες καὶ πρόθυμοι νὰ ἀντευεργετήσωμεν, ὅσον δυναμῶς, τοὺς εὐεργέτας μας¹. ἀλλὰ δὲν εἶναι χρεία διὰ τοῦτο νὰ ἀλλάξωμεν τὸ σύστημα τῆς πολιτείας μας ἢ νὰ κολοβώσωμεν τὴν Ἑλλάδα, προδίδοντες ἀδίκως πόλιν ἢ νῆσον ὁμογενῶν εἰς ἀμοιβὴν τῆς παρὰ τῶν ἀλλογενῶν

1. Μιτὰξὺ τῶν εὐεργετῶν τούτων, τὸ δίκαιον ἀπαιτεῖ νὰ ἀνομιάζω καὶ νὰ εὐχαριστήσω πνευματικῶς πρώτους τοὺς Γερμανούς. Αὐτεῖ πρῶτοι, πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ἔτρεξαν νὰ σέσωσιν τὴν ἀναφθείσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα πυρκαϊάν. Τὴν αὐτὴν εὐεργεσίαν ἔδειξαν καὶ οἱ Ἑλλουήτιοι, καὶ οἱ ὀλλανδοί, καὶ οἱ γενναῖοι Γάλλοι. Τούτων δ' ἐνδοξὸς τυπογράφος Φερμίνος Διδάτος πέμπει δωρεάν εἰς τὴν Ἑλλάδα τοὺς ζητηθέντας ἀπὸ τὸν φίλον Πολυχρονιάδην τυπογραφικούς χαρακτῆρας. Εἰς τούτους εὐρέθησαν καὶ γυναῖκες, αἱ ὅποιαι, κατὰ μίμησιν τοῦ ἀσράτως εὐεργετοῦντος Θεοῦ, ἀνηργέτησαν τὰ τέκνα τῆς Ἑλλάδος, χωρὶς νὰ φανερωθῶσιν ἀκόρη οὐδ' εἰς τὸν ἑποῖον ἠξίωσαν νὰ κήρωσι τῆς εὐεργεσίας τῶν ἄρχων. Τελευταῖοι τρέχουν σήμερον, « παρὶ τὴν ἐνδεκάτην α ὥραν » εἰς βοήθειάν μας καὶ οἱ φιλελεύθεροι Ἀγγλοὶ. Μὴν ἀμφισβῆλαι, ὅτι μέλλομεν νὰ φανῶμεν καὶ εἰς αὐτοὺς εὐγνώμονες ἴσα καὶ εἰς τοὺς « παρὶ τὴν πρώτην » διότι ἀπ' αὐτοῦ, ὡς ἀρχηγέτας καὶ δημιουργοὺς ἐλευθερίας, ἐλπίζομεν νὰ βοηθηθῶσιν οἱ Ἕλληνας, διὰ μόνον τῆς ἀγάπης τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἔχει διὰ κἀμὲν ἄλλο τέλος ἀνάξιον τῆς γενναιότητος τῶν Ἀγγλων.

βοηθείας, ὅταν ἔχωμεν ἄλλα μέσα νὰ τοὺς ἀνταμείψωμεν.¹
 ! Καὶ διὰ ποῖον δίκαιον τὸν πρέπει νὰ ὀνομασθῇ εὐεργέ-
 τῆς, ὅστις δὲν σὲ βοηθεῖ νὰ φυλάξης τὴν ζωὴν, παρὰ
 μὲ συνθήκην νὰ σοῦ ἀποκόψῃ πρῶτον χωρὶς ἀνάγκην ἐν
 ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἢ νὰ προσκολληθῇ εἰς αὐτὸ
 κἀνὲν ἔμπλαστρον φαρμακερὸν, ὡς ἤθελ' εἶσθαι, παραδείγ-
 ματος χάριν, τὸ ἔμπλαστρον τῶν τίτλων, τῶν παρασῆμων
 καὶ αὐτῆς τῆς κατὰ διαδοχὴν εὐγενείας;

Ἀλλὰ διὰ νὰ φυλαχθῆτε τοὺς κακεργέτας εὐεργέτας (ἐὰν
 κατὰ δυστυχίαν ἀναφανῶσι τινὲς τοιοῦτοι), πολὺ πρότε-
 ρον χρεωστεῖτε νὰ φυλάσσεσθε, μὴ βλαστήσῃ μεταξὺ σας
 κἀμμία πικρὰ ρίζα φιλαρχίας, ἣτις εὐκόλα θέλει θυσιάσειν
 μέρος τῆς Ἑλλάδος (ἐν δὲν δυναθῇ ὅλην) εἰς τοὺς ξένους,
 διὰ νὰ δεσπόζῃ τὸ ἐπίλοιπον ἀταράχως. Βλέπετε πόσον
 κίνδυνον ἤθελαν τρέξειν οἱ ὁμογενεῖς μας Κρήτες, ἐν δὲν
 ἀνεκάλυπταν τοὺς δόλους τοῦ κακοπολίτου Ἀφενδούλου
 των¹. Δὲν γεννᾷ μόνη ἡ Κρήτη Ἀφενδούλας· Ἀφενδούλαι
 φυτρώνουν παντοῦ καὶ πάντοτε, ὅταν οἱ πολῖται δὲν ἐπα-
 γρυπνῶσιν εἰς τὰ κινήματα τῶν ἐκλεγομένων εἰς πολιτικὰ
 ὑπουργήματα, ἢ μᾶλλον ὅταν, πρὶν τοὺς ἐκλέξωσιν, ἢ ἐμ-
 πιστευθῶσιν εἰς αὐτοὺς πράξεις πολιτικὰς, δὲν ἐξετάζωσιν
 ἀκριβῶς τὴν περασμένην αὐτῶν διαγωγὴν. Ὅστις πρὸ τῆς
 ἐκλογῆς ἦτο κακοφημισμένος ἄνθρωπος, δὲν γίνεται πᾶρ-
 αυτα μετὰ τὴν ἐκλογὴν τίμιος καὶ φιλόπατρις· ὅστις

1. Ἀπέκλεισαν ἀπὸ τὴν πολιτείαν οἱ φρόνιμοι Κρήτες τὸν ἀνάξιον
 τοῦτον πολίτην, Ἀφενδούλου, διὰ δημοσίῳ ἀπακηρύξεως, υπογραμμμένης
 ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ διοικητὰς, καὶ δημοσιευμένης τὴν 15 Νοεμβρίου, 1892.

ἔδούλευε χθές τὸν Μαρωνᾶν, δὲν ἐμπορεῖ νὰ δουλεύῃ σήμερον ἀπροσδοκῆτως τὸν Χριστόν. Χρειάζεται μετανοίας καὶ δοκιμασίας καιρός. Δίδετε λοιπὸν καιρὸν μετανοίας καὶ δοκιμάζετε τοὺς τουούτους πρὶν τοὺς ψηφίζετε εἰς πολιτικὰ ἐπαγγέλματα. Τοῦτο εἶναι τὸ μόνον μέσον νὰ πολεμῆτε τοὺς ἐχθρούς τῆς ἰσονομίας μὲ τῆς ψήφου τὸ εἰρηνικὸν ὄπλον, πρὶν αὐτοὶ ζωσθῶσι τῆς δεσποτίας τὸν σίδηρον.

Φίλοι ὁμογενεῖς, ἐνδεχόμενον τινὰς ἀπὸ σᾶς νὰ σκανδαλίσωσιν ὅσα καὶ ἄλλοτε εἶπα καὶ τώρα ἐτόλμησα νὰ εἶπω, ὡς αὐστηρότερα παρὰ τὸ χρεωστούμενον εἰς ὄλους σας σέβας. Μὴ με καταδικάσετε πρὶν ἀκούσεται τὴν τελευταίαν μου ἀπολογία. Δὲν εἶμαι φιλαίτιος οὐδὲ φιλοκατήγορος· καὶ ἂν ἐδιψούσα τοιαύτην ἀδικίαν, ἤθελ' εἶσθαι μωρία νὰ κατηγορῶ τὸ γένος μου¹. Ὁμογενής, ὁμόθρησκος, ὁμοπόθης σας εἶμαι κ' ἐγὼ· ἡ καταισχύνη σας εἶναι καταισχύνη τοῦ προσώπου μου, καὶ ἰπαρὰ τὴν τιμὴν σας ἄλλην τιμὴν εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, πόθεν ἔχω νὰ ἐλπίσω; Συγχωρήσετε λοιπὸν εἰς τὴν ἡλικίαν μου τὴν φανέρωσιν ὄχι νέων πραγμάτων, ἀλλ' ὅσα πολλοὶ ἀπὸ σᾶς καὶ γνωρίζετε καὶ θρηνεῖτε, καὶ νὰ διορθώσετε προθυμεῖσθε².

1. « Δέδοικα γὰρ μὴ, διὰ τὸ πολλάκις ἐπιτιμᾶν, δεξῶ τιαὶ προαιρεῖσθαι τῆς πόλεως κατηγορεῖν . . . νῦν δὲ πρὸς ὑμᾶς ποιῶμαι τοὺς λόγους, οὐ διαβάλλειν πρὸς ἑτέρους ἐπιθυμῶν, ἀλλὰ βουλόμενος τὴν εἰρήνην βεβαίως καὶ τὴν πόλιν καὶ τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἄλλους ἀγαγεῖν » Ἰσοκράτ. Συμμάχ. § 24, σελ. 172.

2. Ἰδ. ἄνωτέρω (σελ. 25, σημ. 1) τοῦ χρηστοῦ Κανακάρη τὴν ἐξομολόγησιν.